

Tenslotte willen wij onze dank betuigen aan de leden van onze vereniging die ons hun gegevens hebben verschaft. Dit zijn F. Tjallingii, Mevr.H.J.W. Langevoord-Dul en Mevr.W.A. Ernste-Beentjes. De Rijksdienst voor IJsselmeerpolders en Staatsbosbeheer zijn wij dank verschuldigd voor de vergunningen tot het betreden van de bossen en het verschaffen van gegevens over de beplantingen.

LITERATUUR

de Vries, G.A. (1971). Hypogaea, Truffels en Schijntruffels. Wetenschappelijke Mededelingen van de Kon. Ned. Nat.hist. Ver. Nr. 88.

COOLIA 24 (1), januari 1981

EEN NIEUWE XYLARIA VOOR ONS LAND

C. BAS, *Rijksherbarium, Schelpenkade 6, Leiden*

SUMMARY

A small *Xylaria* has been found growing on buried fruits of *Crataegus monogyna* in the wooded dunes North of Haarlem (prov. Noord-Holland, Netherlands). It has been identified with *X. oxyacanthae* Tul., a species on which very little information could be found in literature.

Eind juli van dit jaar stuurde Mevrouw Becker namens de Haarlemse paddestoelenwerkgroep wat materiaal ter determinatie naar het Rijksherbarium, afkomstig uit het natuurmonument "Duin en Kruidberg" bij Santpoort. Daarbij bevonden zich enkele exemplaren van een klein geweizwammetje dat opviel door de bleek roze tint van de toppen van de takjes (het materiaal was gedroogd) en door de standplaats. Deze *Xylaria* groeide n.l. niet op hout, maar op oude vruchtjes die zich ter plekke in de humeuze zandbodem bevonden. Eerst werd gedacht dat deze vruchtjes afkomstig waren van een vogelkers, maar later bleken ze van een meidoorn te zijn.

Hoewel ook bij zeer zorgvuldig onderzoek alleen konidiën ¹⁾ en geen peritheciën ²⁾ en dus ook geen ascosporen te vinden waren, gaf de bijzondere standplaats hoop op een snelle determinatie. Het onvolprezen boek van Dennis (1978) over de Britse Ascomyceten stelde mij daarin niet teleur. En passant vermeldt Dennis n.l. dat er een *Xylaria oxyacanthae* Tul. bestaat die op afgevallen vruchtjes van *Crataegus* groeit. (Dennis schijnt de soort overigens niet zelf te kennen.)

1) Konidiën zijn ongeslachtelijke sporen die bij *Xylaria* de bleke poederige laag op de bovenste delen van het jonge vruchtlichaam (stroma) vormen.

2) Peritheciën zijn de kleine holtes waarin bij de Pyrenomycetes (= kernzwammen) de asci en dus ook de (geslachtelijke) ascosporen gevormd worden en die bij *Xylaria* in de schors van het oudere vruchtlichaam (stroma) ontstaan als de konidiën-laag gaat verdwijnen.

De gebroeders Tulasne hebben *Xylaria oxyacanthae* als nieuwe soort beschreven in het tweede deel van hun met bijzondere mooie en gedetailleerde tekeningen geïllustreerde boek "Selecta Fungorum Carpologia" (1863: 14, pl. 13). Er valt nauwelijks aan te twijfelen dat hun fungus identiek is met die van Duin en Kruidberg. De Tulasnes vonden de soort slechts éénmaal en wel in groten getale onder oude meidoorns in het bos van Compiègne (ten Noorden van Parijs).

Mevrouw Becker heeft in augustus en begin september diverse malen enkele exemplaren van *X. oxyacanthae* opgestuurd, maar steeds weer waren er alleen konidiën te vinden. Eindelijk echter vond zij op 12 september één exemplaar met rijpe ascosporen, zodat nu een complete beschrijving mogelijk is.

Vruchtlichamen (inklusief het ondergrondse deel) $\pm$ 25-40 mm hoog, enkelvoudig of één of meer malen vertakt, met stam en takken $\pm$ 1-2 mm in doorsnede maar soms bij vertakkingen wat breder en aan de uiteinden vaak wat afgeplat, het bovenste 2/3 tot 1/3 deel bleek roomkleurig (door drogen wat roze kleurend) en zeer fijn bepoederd, het onderste deel zeer donkerbruin harig, bij het ouder worden de bleke konidiën-laag in fijne overlangse repen loslatend terwijl het donkerbruine stroma daaronder wat onregelmatig knobbelig wordt door de zich in de schors ontwikkelende peritheciën, waarvan de openingen niet met een loupe te zien zijn.

Asci 78-94 x 4.5-8.5 μ m, met 8 sporen scheef in één rij gerangschikt en met amyloïd propje in de wand van de top.

Ascosporen 11.2-13.8 x 4.8-5.9 μ m, tamelijk variabel in vorm, van langwerpig tot iets boonvormig of wat driehoekig, soms wat toegespitst naar de afgeronde uiteinden, donker grauwbrown, meestal met 1 oliedruppel, met verdikte wand en vrij lange overlangse bleke groef.

Konidiën 3.5-4.3 x 2.9-3.6 μ m, subglobose tot breed ellipsoïd of iets eivormig, zelden tot 5.5 x 3 μ m en dan breed spoelvormig, kleurloos, glad.

De vruchtlichamen groeien op langwerpige, op doorsnede ronde, donkerbruine harde lichaampjes, 5-7 x 4-5.5 mm groot, waaromheen zich vaak enkele dunne donkerbruine rhizoiden bevinden. Op doorsnede blijken deze lichaampjes één grote pit te bevatten met een dikke harde bleke wand.

Er zijn wel enkele verschillen met de beschrijving van de Tulasnes (slijmig worden van de aangetaste vruchtjes, violet-zwarte kleur van de basis en de rhizoiden, ronde konidiën en tot 10 x 4 μ m metende ascosporen), maar ik geloof dat die van ondergeschikt belang zijn.

Het is mogelijk dat *X. oxyacanthae* ook op afgevalen vruchtjes van de *Carpinus*, de Haagbeuk, groeit. In de Duitse literatuur is enig vermoedelijk professoraal geharrewar geweest over de vraag of het daarbij om dezelfde soort ging of om een andere.

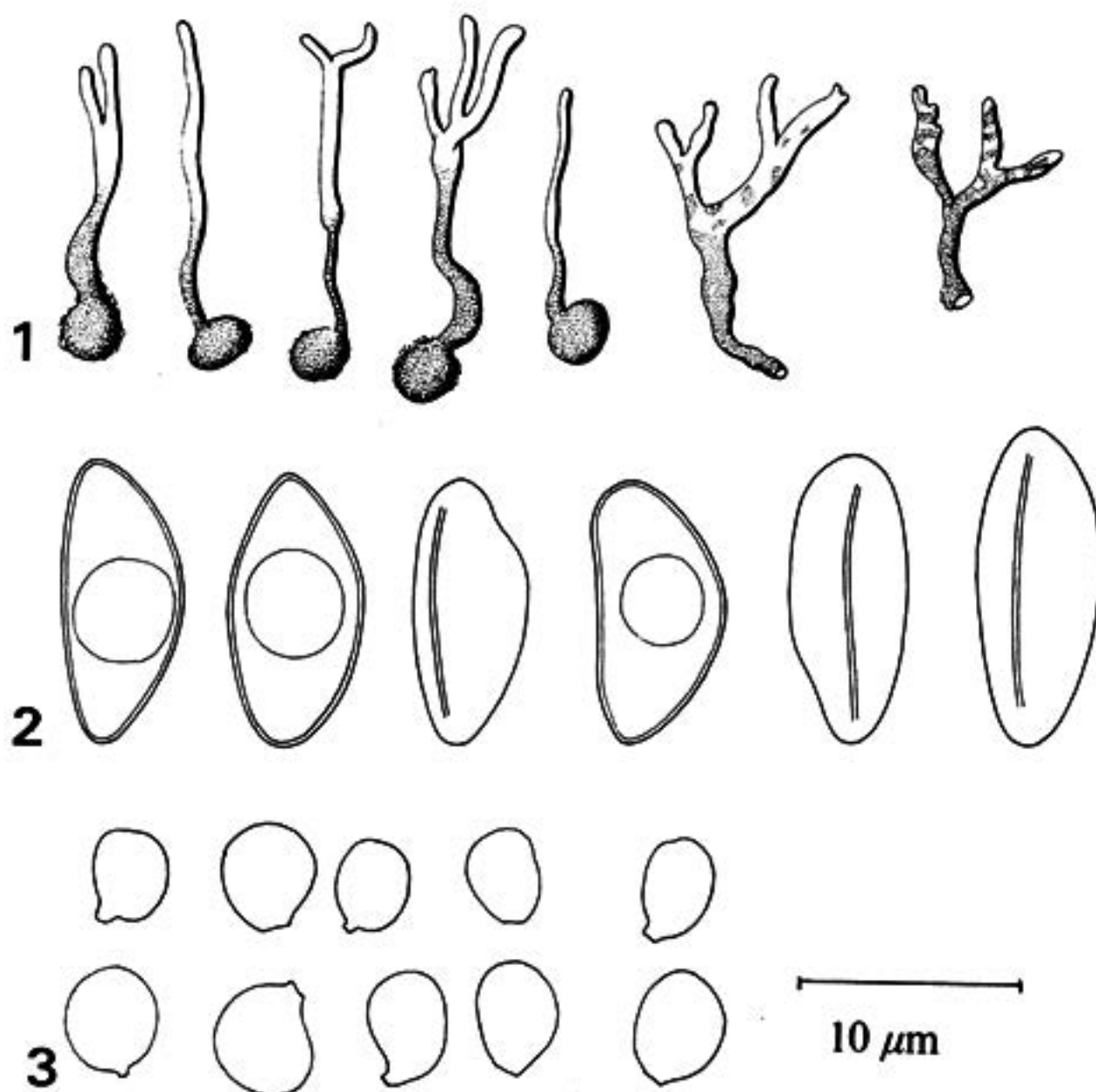

Fig. 1-3. *Xylaria oxyacanthae*. 1. Vruchtlichamen, rechts het exemplaar met rijpe ascosporen. 2. Ascosporen. 3. Konidiën.

Nitschke (1867: 7) vermeldde dat Fuckel *X. oxyacanthae* ook op vruchtjes van *Carpinus* had gevonden (alleen echter in het konidiën-stadium). Hij meende dat daarom de naam veranderd moest worden, daar de soort niet alleen op vruchtjes van de Meidoorn (*Crataegus oxyacantha*) bleek te groeien, en introduceerde daarom de nieuwe naam *X. fuckelii*. Een naamsverandering om die reden wordt echter door de huidige nomenklatuur-regels niet toegestaan. De naam *X. fuckelii* Nitschke is dus slechts een synoniem van *X. oxyacanthae* Tul., te meer daar Nitschke's diagnose hoofdzakelijk op de beschrijving van de Tulasnes is gebaseerd.

Auerswald (1868: 135) rapporteerde daarop dat hij Fuckels *Xylaria* bij honderden op Haagbeukvruchtjes gevonden had, altijd in de vorm van enkelvoudige priemvormige exemplaren. Hij meende dat er behalve de standplaats ook nog andere verschillen met de echte *X. oxyacanthae* waren en voerde daarom voor de soort op de Haagbeukvruchtjes de naam *X. delitschii* in.

Op grond van bovengenoemde literatuur vermeldde Winter (1887: 874) in Rabenhorst's Kryptogamen-Flora beide soorten en noemt doodleuk voor beide *Carpinus*-vruchtjes als enig substraat. Daarna wordt het stil om deze *Xylaria*'s. Ik heb geen verdere meldingen kunnen vinden. Het lijkt er dus op dat *Xylaria oxyacanthae* in geheel Europa een zeer zeldzame soort is.

Mocht U zich nog even afvragen of *X. oxyacanthae* niet gewoon een kleine vorm van het Gewone geweizwammetje, *X. hypoxylon*, zou kunnen zijn, dan kan ik U geruststellen. Weliswaar zijn de ascosporen van beide soorten ongeveer even groot, maar de konidiën van *X. hypoxylon* zijn smal spoelvormig en meten b.v. $10 \times 3 \mu\text{m}$.

Over de Nederlandse standplaats van *X. oxyacanthae* valt nog het volgende te zeggen. Hoewel de Tulasnes de soort beschrijven van de Tweestijlige meidoorn (*Crataegus oxyacanthae*), groeit hij in Duin en Kruidberg op Eenstijlige meidoorn (*C. monogyna*). De vindplaats ligt in bebost duingebied met Meidoorns en Vogelkers onder een oude eik aan de rand van een kunstmatige drinkplaats voor het wild. Er stonden zeer veel exemplaren op een klein oppervlak bijeen. Enkele exemplaren leken ook op kleine stukjes hout te groeien.

LITERATUUR

- Auerswald, B. (1868). *Xylaria Fuckelii* Nitschke. Hedwigia 7: 135-138.
 Dennis, R.W.G. (1978). British Ascomycetes. Vaduz.
 Fuckel, L. (1869). Noch einmal *Xylaria Fuckelii*. Hedwigia 8: 37-38.
 Nitschke, Th. (1867). Pyrenomycetes germanici: 1-160. Breslau.
 Nitschke, Th. (1868). Mitteilungen über Pyrenomyceten. Hedwigia 7: 81-84.
 Tulasne, L.R. & Tulasne, C. (1863). Selecta Fungorum Carpologia 2. Paris.
 Winter, G. (1887). Ascomycetes: Gymnoasceen und Pyrenomyceten. In Rabenhorst Kryptogamen Fl. Deutschland, Oesterreich, Schweiz. 2. Aufl., 1 Pilze 2. Abth. Leipzig.

